

За незалежну та демократичну Українську Республіку!

ЦЕНТРАЛЬНА РАДА

ПОЗАСТРУКТУРНЕ ВИДАННЯ
УГС

"Найкращі сини твої,
виборні люде від сел,
від фабрик, від сал-
татських казарм, од
усіх громад і това-
риств українських
вибрали нас, Україн-
ську Центральну Ра-
ду, і наказали нам
стояти й боротися за
ті права й вольности.
Твої, народе, ви-
борні люде заявили
свою волю так:
Хай буде Україна
вільною..."
23 червня,
1917 р.

ЧИСЛО 2

15 - 28 лютого 1990 р.

КИЇВ

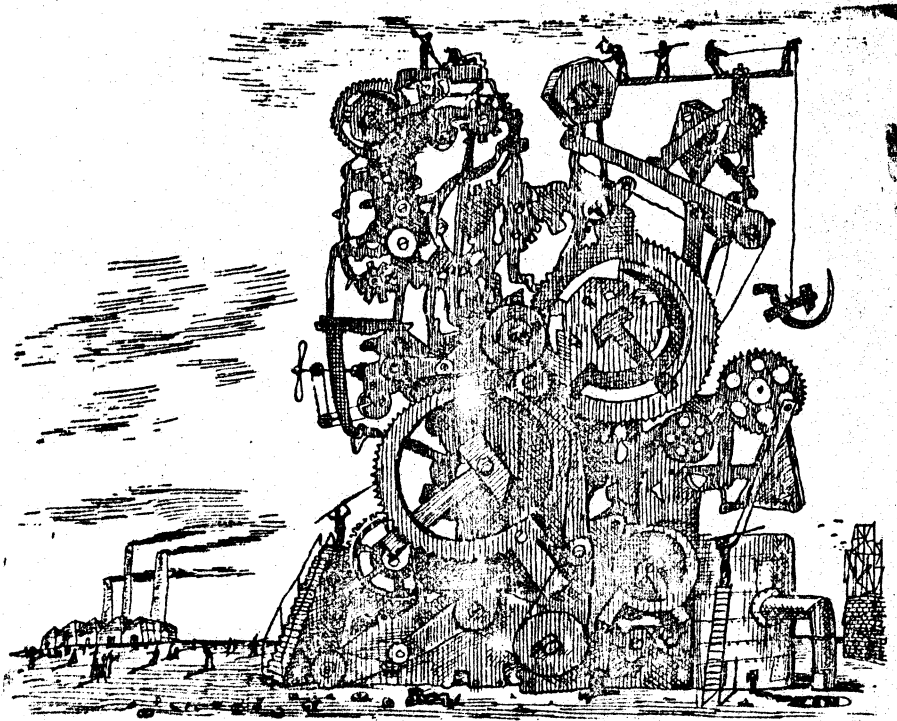
БЕЗНАДІЙНА СПРАВА ГОРБАЧОВА

Зрозуміло, що 1989 рік увійде в історію як початок остаточної кризи комунізму не лише в Східній Європі, а в Берліні до Пекіну. І стає також зрозуміло, що "перестройка" та "гласність" у Советському Союзі тільки погіршили кризу системи, котру вони мали полегшити. Це сталося саме тому, що як і всі форми м'якого комунізму, вони йдуть проти логіки системи, яку намагаються врятувати. Горбачов мав намір провести м'який комунізм крізь структури та населення, запрограмовані на жорсткий комунізм. Та є тільки один різновид советизму, котрий є його справжньою суттю, сенсом усіх його структур - верховне панування партії. І, таким чином, Інструментом Горбачовських реформ стає партія - головна причина советських поневір'янь.

Як же уникнути цих протиріч? Один з советських реформаторів слушно зауважив після червеного партійного пленуму: "Країна зараз стоїть на перехресті. І звідси ми можемо піти як китайським, так і польсько-угорським шляхом." Китайський шлях після різанини на площі Тяньаньмін означає ринкову економіку (хоча зараз і погіршену) при режимі військових і політичних репресій. Такі репресії - реальна можливість, але про ринкове процвітання не можна поки що і мріяти. Польсько-угорський шлях, навпаки, означає справжню демократію, проте, посеред економічних руйн таку суворо, що загрожують навіть виживанню нового конституційного ладу.

В Советському ж Союзі руйни ще гірші, аніж в Польщі та Угорщині, а дійсна демократія в ньому навіть не стоїть на порядку денному. Таким чином, советський шлях комбінує все саме найгірше з китайського та центрально-європейського сценаріїв - економічне банкрутство разом з незаперечною керівною роллю партії. І дійсно: усі шляхи комуністичної реформи в кінці кінців мають вигляд глухого кута. Усі леніністські режими, вступачи в стадію свого кінцевого розладу, стаються зліоними чи то на внутрішній вибух, як то сталося в Польщі, Угорщині, Східній Німеччині, Чехословаччині та Румунії, чи то застосувати війська, аби цьому запобігти (Дон-Сяопін-89). Цілком неприродна побудова Леніна та Сталіна є стійкою лише доти, доки людські та матеріальні ресурси, на яких вона паразитує, залишаються спроможними витримувати тягар режиму. Коли ж таких умов уже немає, потяг комуністичної партії до влади починає слабнути одночасно з тим, як та не звичка їх народів до страху. Для виживання советської партії-держави такий розвиток незабаром і зробив необхідними такі сурогати як "перестройка" та "гласність". Але знайшлися лише слабі заміниники для ринку та демократії, напівміри, винайдені аби замкнути коло, зробивши житездатні сили оновленого суспільства сумісними з існуючою роллю партії.

І все ж таке коло не можна замкнути. Якщо маркетизація та приватизація є економічною метою советської реформи, то партійне

плянуння стає вже зайвим, паразитуючим. Якщо багатопартійність та правова держава є політичною метою реформи, тоді дуральна партійно-державна адміністрація стає надмірною шкідливою. Третього шляху між ленінізмом та ринком, між більшовизмом та конституційним правлінням немає. Маркетизація та демократизація ведуть до оживлення суспільства. І оновлене суспільство, у свою чергу, вимагає керівництва закону. Але правове суспільство є не сумісним зі збереженням беззаконної керівної ролі партії, і тому все ж таки існує якась межа, яку має перетнути шлях розвою, коли реформа повинна буде ліквідувати керівну роль партії та усі структури, створені нею. Можна констатувати, що не лише Східна Європа, але й Советський Союз вже досягає цієї критичної межі.

Гальмова проблема "перебудови ленінізму" зараз нарешті постується шляхом дійсної проблеми - як, зрештою, знайти вихід з комуністичної пастки. "Перестройка" не є рішенням, але поступовим віднаходженням цього виходу. Як передбачав ще на початку "перестройки" югославський дисидент Мілован Джилас: комунізм не реформує себе - він розкладається. Револьюційна швидкість подій 1989 року не повинна нав'язувати Ілжзі, що вліхлі від комунізму, який вони анонсують, буде теж швидким. І найбільш складним випадком в цьому процесі має стати Советський Союз, котрий відчув на собі не 45, а 70 років панування комунізму. Нільше того, советська партія - національний Інститут (а не нав'язаний ззовні), підтриманий успіхом проти німецьких завойовників. І, крім того, ця національна Імперська партія має в своєму розпорядженні величезний і надпотужний військовий апарат.

Чи зможе Горбачов досягти успіху? Чи треба нам допомогти йому? Аби отримати відповідь на ці питання, їх треба переформулювати: досягти успіху - у чому? допомогти зробити - що? Якщо під

успіхом "перестройки" ми маємо на увазі будівництво комуністичної системи, яка є економічно ефективною та політично демократичною, тоді ми маємо відповіді "ні". Фундаментальні структури ленінської системи зайшли в безвихідь ще в кінці 70-х, а зростаючі протиріччя "перестройки" свідчать, що система не може бути реформованою і існує лише два напрямки її подальшого розвитку - чи то прийти в стагнацію, чи бути демонтованою та заміненою ринковими структурами.

У такому випадку будь-яка західна допомога для порятунку чи поліпшення існуючої системи буде марною. Навіть навпаки - така допомога стане працювати проти дійсних інтересів бунтівливих советських народів, і таким чином проти міжнародної стабільності. Як і західні кредити польській партії - державі у 70-х, допомога советському урядові лиш затує агонію.

Далі, якщо під успіхом "перестройки" ми маємо на увазі перехід від партії-держави та командної економіки до ринку та демократії, то відповідь на жаль, теж має бути "ні". По-перше, такий перехід не є метою горбачовської "перестройки". Ії мета, скоріш, звергати все, що тільки можливо з існуючої системи за допомогою вимушених напівпоступок. Друге (і більш важливе), такий перехід має привести до ліквідації існуючої ролі партії, а разом з цим - і до самоліквідації комунізму - чого Горбачов, зрозуміло, робити не збирається.

І проте події йдуть у напрямку послаблення системи, незалежно від намірів советського керівництва, і від того, хто може стати лідером у майбутньому. Саме в цій партії західна допомога може відіграти конструктивну роль.

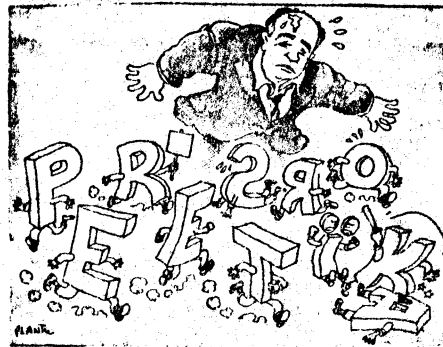
По-перше, скорочення подвійного тягара озброєнь має полегшити суворість советської кризи (хоча воно не змінить її істотних причин). І Горбачов недвозначно показав свою готовність почати скорочення озброєнь, одночасно іклуччись, аби відступ СРСР на

міжнародній арені не перетворився на остаточну поразку системи. По-друге, хоча західна допомога не здатна утримати советські економічні інститути у державному секторі, вона може бути корисною для поступового посилення приватного сектору, діючого на ринкових засадах, аби ввести економічний, і, можливо, політичний плюралізм. Це може набути вигляду, наприклад, вільних екзонічних зон, діючих на умовах Міжнародного Валютного Фонду в таких регіонах як Балтія, Вірмонія чи Далекий Схід. В цьому випадку можна сподіватися, що певний паралельний сектор буде мати свою конвертовану валюту і з часом розшириться на весь Советський Союз.

Процес виходу з комунізму може бути довгим та болічним. Але наступна криза буде необхідною, аби виробити подальшу і більш реальну програму реформ. І останнє намагання запобігти руйнації окороченням дестабілізуючої реформи, цілком ймовірно, може привести до військової реакції, котрої так бояться деякі московські ліберали.

Та можливо і у такому сценарії Горбачов зможе продемонструвати достатню спритність, аби стати власним спадкоємцем, чи якщо "перестройка" закінчиться новим ІВ бржмера, щоб стати новим Бонапартом. Горбачова було б важко злітити, тому що його міжнародна репутація - його невід'ємний капітал, і він не може стати заодно жорстоким Бонапартом, оскільки він знаходиться в полоні успіхів своєї зовнішньої політики.

Зараз краще дивитися реалістично на дійсні можливості вибору на Сході, аніж впадати у фантазії про Горбачова, як про творця демократії, чи про кінець конфлікту в історії. Не треба забувати, що комунізм (хоча б і бідуючий) весь час мав успіх у одній справі - винахідництва та цінкості для утримання монопольної влади.

Віл перекладача.

Ця стаття, підписана псевдонімом "Z", вперше побачила світ на сторінках часопису Американської Академії Мистецтв та Наук "Делалус" і лише потім з легкими скороченнями її перелюкувала "Таймс". Демонізіше "Інтернейшннал Геральд Трибунал" помістив цю статтю, у якому серед найвірогідніших можливих авторів названі такі відомі прізвища, як Роберт Гейтс, Генрі Кіссінджер, Збігнев Бжезінський та Джиммі Картер.

Дмитро Марушкевич.